

**MÜSLÜMAN DOĞU'DA HAÇLI ÇAĞI
VE İMADEDDİN ZENGÎ**

Bir Bela Fırtınası

PROF. DR. MUAMMER GÜL

İçindekiler

ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	9
1. KISIM <i>Müslüman Doğu Hristiyan Batı</i>	13
2. KISIM <i>Hedef Ülke Suriye</i>	39
3. KISIM <i>Haçlılar ve Cihad</i>	54
4. KISIM <i>Erdemli Bir Doğu</i>	75
5. KISIM <i>Kuruluş</i>	104
6. KISIM <i>Çatı: el-Cezire</i>	143
7. KISIM <i>Şam'ın Gücü</i>	163
8. KISIM <i>Şam'ın Yaşlı Kurdu Muîneddin Unar</i>	182
9. KISIM <i>Zengî ve Haçlılar</i>	190
10. KISIM <i>İmparator ve Atabeg</i>	203
11. KISIM <i>Cihadın Zirvesi: Urfa'nın Fethi</i>	211
12. KISIM <i>Yolların Sonu Caber</i>	224
13. KISIM <i>Zengî'nin Şahsiyeti</i>	235
SON SÖZ	245
ZENGÎLERİN SOYAĞACI	248
KAYNAKLAR	249
DİZİN	253

Önsöz

Zengî, Müslüman Doğu'nun Haçlı Çağı'nda kendini arayan insanların kulakları sağır eden gürültüsü içinde bir arayışın hikâyesidir başlangıçta. Aklın, ahlakın, vicdanın ve imanın pazara düştüğü şehirlerde; hem de Binbir Gece Masallarını kısıkandıracak debdebe, zevk, iş ve işretin en büyük kavgaları emzirdiği meydanlarda.

Ma'arra misali istila edilerek yağmalanmış, iğfal edilmiş bir coğrafyada; Antakya, Urfa, Halep, Şam, Kudüs'e düşen bir zilletin, ötelerde Kahire, Bağdat, Musul'a kadar uzanan bir utançın yoğurduğu bir ateş topuydu. O, baharı müjdeleyen Nevruz misali, Müslüman Doğu'nun batı kanadında yaşanan cinnet hâlinin doğurduğu çocuktur. Bir iman soğumasının yaşandığı, haysiyet ve şerefın soğuk ikliminde havaya, suya ve toprağa düşen bir ateş, tutuşması ve harlanması için önce kendi evlatlarını, kendi çevresini yakan bir kor, baharın ilk cemresidir.

Saraylarda değildi tatlı uykuları, onların hemen yanı başında; bozkırda, obada, çölde ve kendi gök kubbesi çadırında yaşadı bütün hayatını ve çadırında öldü. Samanı döşek, dostluğu yastık yaptı; çığınında zehirle pişmiş aştan yedi. Onun da sevdasında, kavgasında şehirler vardı. Şehirlere hükmetmek en büyük tutkusu oldu. Halep'te doğdu, Musul'da büyüdü. Temellerini attığı, çatısını çattığı hayal pencerelerini bu şehirde açtı. Musul kuruluş, Şam en büyük ihtirası, Baalbek intikamı oldu. Urfa ise sevinci, zaferlerinin tacı, günahlarının kefareti oldu. Güneşin altındaki esmerliği ile Türkleri, Arapları, Kürtleri ve gayrısını hep bir tuttu; kimse kimsenin rengine, diline, kavmine ve kabilesine dönüp bakmadı. Asabiyetler en büyük düşmanı oldu. Tek bir asabiyete inandı: Birlik.

Onun cihadı; ülkeleri, şehirleri, beldeleri istila edilmiş, yağmalanmış ve özgürlükleri elinden alınarak iğfal edilmiş insanların bu zilletten kurtulma savaşıdır. Yoksa bir din savaşı değildi, doğrusu dindar biri de değildi. Dini bir savaş aracı olarak da hiç kullanmadı. Onun cihad dediği de buydu doğrusu. Babası Aksungur o daha çocuk yaştaiken öldüğünde Halep'in yetimiydi artık. Ama babasının erdemli, soylu dostlarının kucağında büyüdü. Mekteplerin en âlâsı; Selçuklu edep ve ahlak mektebinin en seçkin emirlerinin yanında, en bilge hocaların dizinde yetişti. Kuvvetli bir devlet şuuru ve meşruiyet kaygısı vardı doğrusu, devletli bir geleneği temsil ediyordu.

Haçlıları daha çocukluk yıllarında tanıdı, gençlik yıllarında el-Cezire'de, Taberiye'de onlarla savaştı da. Onların inançları uğruna mücadele azmini hayranlıkla gördü. Lakin arkasında halifelerin, sultanların, emirlerin kurduğu asabiyet tuzaklarını, ihanetlerini de gördü. Katılığı, sertliği, acımasızlıktan öte zalimliği ve cezalandırmaları da bu ihanetlerden çıkarılan birer dersti aslında. Zaman en kıymetli hazinesiydi, yıldırım hızıyla zamanı peşinden koşturan bir lider oldu. Atabegdi sadece ne sultan oldu ne de imparator. "İmadeddin" yetti ona.

Korkusuzdu, içeride dışarıda hasımlarının en büyük korkusu oldu. Halkına karşı adildi, yoksuldan farksız bir halk adamıydı. Cesur bir yürekti ama düşmanlarına ve adamlarına karşı zalim de oldu. Aklına değil, akıllı adamlarına güvenirdi. Ömrü çadırda geçti, ama dünyanın en büyük servetini miras bırakmıştı: evlatlar, sadık dostlar, mücadele dolu bir hayat ve kutlu bir dava.

Muhakkak ki Zengî, bütün bunların ötesinde bir şahsiyettir.

Prof. Dr. Muammer GÜL
Elazığ, 2026

Giriş

İslamiyet, yeni bir medeniyetin doğuşuna işaret ediyordu. Müslümanlar on yıl içerisinde Arabistan çöllerini aştıklarında insanlığın hikmet ambarı olan Mısır, Filistin, Suriye, Anadolu, Irak ve İran kadim medeniyet merkezleriyle karşılaştılar. Elbette bu medeniyet havzalarıyla temasta olan Hint ve Grek medeniyetlerinin tesirine de açık idiler. Ve Müslüman Araplar bu coğrafyalarda Mezopotamya, Grek/Yunan ve Helen olarak kodlanan büyük medeniyet sentezleriyle karşılaştılar. İslamiyetin bir yüzyıl içinde doğuda Çin-Hint sınırlarından batıda Frank sınırlarına dayanarak kadim halkları inancına dâhil etmesiyle yeni bir sentezin çerçevesi oluşuyordu. Kuşkusuz Müslümanların yarattığı bu yeni sentez artık bir Arap karakteri göstermenin ötesinde Müslüman Doğu olarak kodlanacaktır.

Şaşılabilecek olan Müslümanların büyük ölçüde Helen bakiyeleri üzerinden temellük ettikleri bu kadim felsefe-bilim mirasını nasıl kolay ve hızlı bir şekilde alabildikleridir. Elbette insanın tecrübelerden istifade etme alışkanlıkları, pratik temel ihtiyaçlar, bu yeni coğrafyalarda karşılaştıkları problemleri yerinde çözmeye zorunluluğu gibi birçok gerekçe sunulabilir. Ama Arabistan'ı çevreleyen Bereketli Hilal'in kadim medeniyet merkezlerinde en son Helen olarak kodlanan bu mirasın faal okullarını bünyesinde barındıran Süryanî, Nestûrî, Ârâmî, Nebatî gibi topluluklar Araplara akraba olduklarından dil ve kültür olarak bir doku uyumsuzluğu olmadığı gibi intibakı da kolaylaştırmışlardır. Ancak temelde "Oku" emri ile başlayan ve aklı, akletmeyi, araştırmayı, bilmeyi ve bilgiyi, ilmi hakikate ulaşmanın ilkeleri olarak öneren İslam'ın yeni bir medeniyet sentezinin oluşmasındaki kapsayıcı bakışını belirtmemiz gerekir.

Bu vizyonu, Peygamber Efendimizin vefatından hemen sonra Hz. Ömer'de zirveye ulaşan, toplumun temel problemlerini maslahat anlayışıyla akli merkeze alan içtihad uygulamalarıyla çözen ilk sahabe tatbikatlarında tecrübe edebiliyoruz. Grek ve Helenistik sentezden sonra insanlık tarihinde felsefe-bilim tasavvuru olarak üçüncü büyük evrensel sentez böyle bir zemin üzerinde 8.-11. yüzyıllarda ortaya çıktı. “İslam Rönesansı” olarak da tanımlanan bu dönem, Müslüman Doğu olarak kodladığımız yeni bir medeniyetin zirve dönemidir. Bilhassa Bağdat'ta Beytül-Hikme merkezli Süryanî, Grek, Pehlevî, Hint, Nebatî gibi dillerden Arapçaya yapılan büyük tercüme hareketinin temel oluşturduğu bu medeniyetin bilim dili matematik bilimleriydi. Ancak bu bilim ve kültür hayatının zirve dönemleri uzun sürmemiş, 10. yüzyıl ortalarında kadim dillerden yapılan tercümelerin kesilmesi, iktidar mahfillerinde siyasette aklın yerini dinî retorik alması sonucunu doğuran birçok iç ve dış gelişmeye paralel olarak 12. yüzyıldan itibaren Müslüman Doğu önce bir soğuma, arkasından uzun sürecek bir donuklaşma ve zihinsel içe kapanmanın ardından gerileme dönemine girmiştir¹.

Bu kitabın konusu, Büyük Selçuklu fetreti olarak tanımladığımız siyasi, sosyo-ekonomik istikrarsızlığın bütün bir Müslüman Doğu'ya mal olduğu genel bir çözülme dönemini kapsar. Bu dönem aynı zamanda bilim ve düşünce hayatında da soğuma döneminin başlangıcıdır. İçeride başta Bâtınîlik olmak üzere mezhep asabiyetinin getirdiği iç tehdit algısı ve dışarıdan Haçlı istila ve işgallerinin oluşturduğu tehdit ve büyük korku Müslüman Doğu'da siyaset ve tüm toplumsal katmanlarda içe kapanarak savunmacı bir dili en yüksek motivasyonu sağlayacak dinî retorik üzerinden hâkim kıldı. Bu dilin, Müslüman Doğu'nun içine girdiği soğumayı derinleştirdiği söylenebilir de Zengî ve onun siyasetini takip edenlerin Haçlılar karşısındaki mücadelesine katkı sağladığı muhakkaktır. Selçuklu asabiyetinin sönmesi, Abbasî ve Fatimî halifeliklerinin çatışmacı

1 Müslüman Doğu'da bilim ve kültür hayatı *Müslüman Doğu Bilim Tarihi: Büyük Soğuma* adlı ayrı bir çalışmada okuyucuya sunulacaktır.

asabiyetlerin sonucu olarak meşruiyetlerini kaybetmeleri Müslüman Doğu'da İznik işgali ile başlayıp Antakya, Urfa ve Kudüs başta olmak üzere şehir ve kasaba halklarını savunmasız bırakmıştı. Böyle bir tablo içinde Müslümanların aradığı kuşkusuz güçlü bir liderlikti. Haçlı istila ve işgallerinin yaşandığı Müslüman Doğu'nun bu çatışmacı asabiyetler cehenneminde birçok lider çıkmıştı, fakat hemen hepsi kendi asabiyetlerinin kurbanı olarak sahneden çekilmişlerdi. Elbette Müslümanlar, istila ve işgallerini tamamen dinî bir retorik üzerinden meşrulaştıran Haçlılar gibi, gerek siyasette gerekse bütün bir toplumsal hayatta dinin dayanışmacı diliyle henüz konuşmuyorlardı, onun da zamanı gelecekti. Ancak Müslümanların bu vadideki 30-40 yıllık kayıpları Haçlılar adına Müslüman Doğu'da yerleşme ve yayılmaları için büyük bir kazançtı.

Böyle bir zamanda Büyük Selçuklu ağacının kökleri genç bir sürgün verdi, bu İmadeddin Zengî'nin kurduğu Zengî Atabegliği'ydî. Büyük Selçukluların en seçkin emirlerinden biri olan Halep Valisi Aksungur'un oğlu Zengî, Selçukluların siyaset mektebinin sahadaki en önemli üssü Musul'a Atabeg olarak atandığında kırk yıllık bir tecrübeye sahipti. O, Haçlılar karşısında üst perdedeki ümera ve ulemanın vermediği tepki karşısında şehir ve kasaba halklarıyla yerel ümera ve ulemanın oluşturduğu dip dalgayı temsil ediyordu. Genel stratejisi tabanda birliği sağlamaktı, bunun yolu Musul, Halep, Şam gibi şehirleri birleştirmekti. Kuracağı birliğin temeli Suriye ile Irak'ı yani Musul ile Halep'i birleştirmek, arkasından Şam'ı bu birliğe dâhil etmektî. Bu birliğin ayakta kalabilmesi için çatısını çatmak gerekirdi. Irak ve Suriye arası çöl olduğu için eski zamanlardan beri bu iki bölgenin tüm ilişkileri büyük ölçüde Basra-Bağdat-Musul-Mardin-Urfa-Halep üzerinden Şam, Mısır ve Doğu Akdeniz limanlarına ve ötesine ulaşırdı. Ancak Irak Suriye birliğinin çatısı olan bölge el-Cezire'de yani bugünkü Güneydoğu Anadolu'da Urfa merkez olmak üzere kurulan ilk Haçlı kontluklarından biri vardı. Bunun yanında başta Artuklular, Türkmenler ve Kürtlerin başında bulunduğu şehir ve kale devletlerine bölünmüş siyasal

bir tablo söz konusuydu. Müslümanlar arasında birliği sağlamak ve Urfa Haçlı Kontluğu'na son vermek için Zengî birbirlerinden bağımsız Artuklu hükümdarlarına, Türkmen bey ve emirlerine, Kürt beylerine yüksek hâkimiyetini büyük ölçüde kabul ettirdi. Arkasından Hristiyan Batı açısından II. Haçlı Seferi'nin düzenlenmesine sebep olacak kadar önemli olan Urfa Haçlı Kontluğu'nun başkenti Urfa'yı 1144 yılında fethederek en büyük darbeyi vurdu. Kurduğu birliğin çatısı da büyük ölçüde çatılmıştı. Zengî, 1127 yılında Atabeg olarak atandığı döneme kadarki kırk yıllık tecrübeden sonra 1146 yılındaki ölümüne kadar geçen yirmi yıl boyunca hiç durmadan Irak, el-Cezire, Suriye arasında yılmadan at koşturdu. Müslüman emir ve şehirlerle olan asabiyet savaşları yanında Kudüs önlerinden Antakya, Halep, Urfa hattı boyunca Haçlılarla mücadele ederken iki kez devrin en büyük gücü Bizans imparatoru ile karşı karşıya geldi.

Urfa'nın fethinden sonra bir Arap bedevîsinin elinde küçük bir kale olan Caber kuşatmasında, gece uyurken bir gulamı tarafından hançerlendiğinde şehid olarak anılmıştı. Onun beklenmeyen ölümüyle ilk şok ve şaşkınlığa bel bağlayan iç ve dış rakiplerinin sevinçleri kısa sürdü. Zira onun bıraktığı miras sürdürülebilir bir siyasetti ve kuşkusuz o siyaseti takip edecek evlat ve devlet adamları da bırakmıştı. Bu siyasetin temel unsuru ise Urfa Haçlı Kontluğu'nun başkenti Urfa'yı fethederek Haçlıların Müslüman Doğu'dan atılacağına olan inancı hayata geçirmesiydi. Urfa'nın fethi cihad ruhunu ateşlemiş, bundan sonraki mücadelede dinî motivasyonu yükseltmişti. O bu yolda oğlu Nureddin, daha sonra Selahaddin ve Baybars'ın yolunu açan bir önder olmuştu.

BİRİNCİ KISIM

Müslüman Doğu Hristiyan Batı

“Müslüman sultanlar birbirlerine düştüler, böylece Haçlılar İslam ülkelerine yerleştiler. Müslüman hükümdarlar birbirleri ile savaşıyorlardı ve aralarında görüş birliği yoktu, arzuları değişti.”

İbnü'l-Esr

1. Müslüman Doğu

Müslüman Doğu, üç asırlık görkemli bir tarihî varoluş tecrübesinin ardından yorgun düşmüş, 10. yüzyılda Abbasî çözülmemesinin tamamlanması ile bir bunalım çağına mahkûm olmuştu. İslam medeniyetinin itici gücü olan Arap asabiyeti soğumuş, âdeta sönmüştü. Müslüman Doğu'da Tahirîler, Saffarîler, Samanîler, Karahanlılar, Gazneliler, Büveyhîler gibi birçok irili ufaklı emirlik ve sultanlık ortaya çıkmıştı. Her birinin ayrı bir asabiyeti temsil ettiği bu dağınık tablo içinde yeni bir güç olarak Selçuklular tarih sahnesine çıktı. Selçukluların yükselişi ile yeni bir döneme kapı aralanmıştı. İslam medeniyetinin bu yeni ve son hamlesini başlatan Selçuklular, son kertede İslam toplumdaki siyasi yapının bütünlüğünü muhafaza etme noktasında kalıcı bir başarı sağlayamasalar da bu yeni yapıda temel bir biçimlendirici rol oynadılar².

Selçuklu çağının sonlarında Müslüman Doğu'nun kaderinde dört şahsiyetin reddedilemez bir yeri oldu. Bunlar İmadeddin, Nureddin, Selahaddin ve Baybars'tı. 12. yüzyılın hemen

2 Bu çözüme ve bunalım görünürde Abbasî odaklı dinamiklere bağlı görünse de Çin'deki Sung hanedanı döneminde başlayan iç karışıklıkların kıtalar arası ticaret yollarının değişmesine sebep olarak doğudan batıya küresel bir krizi tetiklediğini not etmek lazım. Bakz: A. Wink, *Al-Hind. The Making of the Indo-Islamic World*, I, Leiden 1990, s. 56.

ALTINCI KISIM

Çatı: el-Cezire

“Necmeddin Eyyub, hakkıyla Müslüman bir adamdı.”

İmadeddin el-Kâtib el-İsfahani

1. Zengî'nin Kuzey Politikası

el-Cezire

İlk Haçlı istilalarının üzerinden çok zaman geçmişti. O günlerde doğan bir çocuk şimdi otuzlu yaşlardaydı. İlk Haçlılar Suriye'de göründüklerinde Zengî de on dört yaşlarındaydı ve onlara karşı düzenlenen seferlere katılmış bir delikanlıydı. O, sultanların, halifelerin, emirlerin asabiyetlerinin kurbanı oldukları bu başarısız seferlerden dersler çıkaran tek kişiydi. Olgunluk yaşlarına geldiğinde kendisine verilen Musul valiliği ve atabegliği yetkilerini Haçlılar karşısında seferber etmeyi kutsal bir görev olarak gördü. Onun hedefi Haçlıları Müslüman beldelerden, şehirlerden söküp atmaktı. Bunun için önce Müslüman beldeler, şehirler ve ülkeler arasında birliğin sağlanması gerekiyordu. Ancak Irak siyasetindeki kavgaların bir tarafı olması ona zaman ve güç kaybettirmişti. Acı tecrübelere mal olsa da sonunda öğrenmişti. Kendisine şan, şöhret, başarılar ve itibar kazandıran Irak sanki verdiklerini geri almak istemişti.

Suriye, Irak, el-Cezire'nin Haçlılar karşısında birleşmesi gerekiyordu, bu bir zorunluluktan âdeti. O, Musul ile Halep'i birleştirerek bunun ilk adımını atmıştı. Bu iki şehir birliğin çatısını ayakta tutacak iki duvar gibi, çatının iki esas direği idi. Ancak bu duvarlar üzerine çatı çatmak o kadar kolay değildi. Çünkü çatı olarak çatılacak bölge el-Cezire bölgesiydi. Yani bugün Güneydoğu Anadolu olarak adlandırdığımız bölge. Peki o zaman el-Cezire nasıl bir yerdi?

Tarih boyunca kendi içinde birlik kuramamış, güç temerküzünden yoksun olmuş bir bölgeydi bir kere.

Kadim zamanlardan beri Arabistan'dan gelen Samilerin yerleşerek Samileştirdikleri bir yurt olmuştu. Onun içindir ki el-Cezire, Arap kabilelerinin en büyükleri olan Bekr, Rebia ve Mudarların yurdu olarak adlandırıldı: Diyar-ı Bekr, Diyar-ı Mudar, Diyar-ı Rebia olarak.

Sıcak çöl iklim kuşağı ile soğuk Anadolu iklim kuşağının keşiştiği bir bölgeydi. Sıcak ile soğunun, dağ ile çölün, bedevî ile şehirlinin, Dicle ve Fırat'ın mümbit yataklarında yoğurulmuş bir coğrafya. İklimlerin, yüzey şekillerinin ve onların insani topluluklarının fay hattı olan bir coğrafyaydı.

İran ve Kafkasya üzerinden gelen bozkırların büyük göç dalgalarının soluklanıp tekrar dağıldıkları, ilave olarak Zagros ve onun eteklerinden inen dağ halklarının sürekli beslendikleri bir bölge.

Dinlerin, inançların farklı asabiyetlerinin karıştığı, Nuh'un Gemisi'nden arta kalanların yaşadığı bir coğrafyadır da. Siyasi istikrarı ancak dışarıdan gelen güçlü merkezî imparatorluklar ile tanıyan bir coğrafya.

Irak, Suriye ve Akdeniz dünyası arasındaki çöl bölgelerinden dolayı kadim zamanlardan beri Basra, Musul, Mardin, Urfa ve Halep üzerinden gelişen uluslararası ticaret yolları ile beslenen bir coğrafya. Bu yollarla Irak ile Suriye'nin zenginliğini kucaklayan, birleştiren bir coğrafya idi el-Cezire.

Tabii ki, verimli toprakları ile her şehir ve beldenin kendi karnını doyurabildiği mümbit bir coğrafya. Bunun içindir ki istilalara açık, dağların, bozkırların ve çöllerin iştahını her daim kabartan bir coğrafya.

Nihayet oldukça renkli insani unsuru ile kuzey ile güneyin ortak geçiş alanı olmasıyla zor bir coğrafyadır el-Cezire...

İşte Atabeg İmadeddin Zengî, 1127 yılında Musul'a atabeg unvanı ile vali olarak atandığında medeniyetin bu kadim toprakları, yani el-Cezire üç parçaya bölünmüştü ve her parça kendi içinde ayrı bir dünya idi.

el-Cezire'nin batısında; Azaz, Maraş, Keysun'dan Harran'a kadar olan bölgede Haçlı istilasının ilk meyvesi olarak kurulmuş olan ve Müslüman beldeler arasına bir hançer gibi sokulmuş olan Urfa Haçlı Kontluğu hâkimiyet alanını her bir tarafta genişletmenin kavgası içindeydi.

Harput'tan Nusaybin'e uzanan şehir ve kalelerde Mardin, Meyyafarîkin, Hısn Keyfa/Hasankeyf ve Amid başta olmak üzere her birinin kendi hükümdarlığını sürdürdüğü orta bölgeleri teşkil eden Artuklu coğrafyası; ve nihayet, Mardin'in doğusundan Van Gölü'nün güneyine uzanan Hakkâri dağ bölgelerinden, dağ kalelerinden şehir ve kasabalara sızan ötelerdeki Kürt bölgelerini ayrılmış bir el-Cezire vardı.

Zengî'nin Musul ve Halep üzerine kuracağı çatının malzemesi bu yapılardan ibaretti. Kurulan Musul-Halep birliğinin yani Irak-Suriye birliğinin sürdürülebilirliği de yine el-Cezire'nin bu birliğe dâhil edilmesine bağlıydı. Ama önce el-Cezire'nin birliği sağlanmalıydı.

Atabeg Zengî'nin Musul atabegi olduktan hemen sonra ilk hedef olarak Halep'e yönelirken önceki bölümde anlattığımız gibi Cizre, Nusaybin, Sincar, Habur ve Harran istikametinde hareket ederek bu şehir ve kaleleri ele geçirmesi onun hareket tarzının tarihî-coğrafi bir perspektife dayandığını gösteriyordu. Zira eğer Musul'dan bir çıkış yapılacaksa ve Haçlılar hedef olacaksa kuzeybatı istikametinde ve tarihî ticaret yolları ile Dicle Nehri boyunca bir yol çizmesi gerekiyordu. Musul'dan dünyaya başka bir çıkış yolu da yoktu, hele hedef batıdaki Haçlılar ise. Halep ve çevresinde düzen sağlandıktan sonra Musul ve Halep'in birlikteliği ve geleceği için arkasını sağlama alması gerekiyordu. Zengî Irak'ta veya Suriye'de herhangi bir hareket içinde olduğunda, her iki hâlde de arkasını sağlama alması gerekiyordu, yani çatının kurulması kaçınılmazdı. Ancak el-Cezire'nin hâkimleri Zengî'nin bu siyasi hedeflerinden kendi küçük dünyaları adına ürkmüş ve bir tedbirin derdine düşmüşlerdi. Zengî, her Irak veya Suriye'ye yüzünü döndüğünde bunun tedirginliğini yaşamıyor değildi.